

Chovat Gavra and Chovat Mana

1. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מא עמוד א : "ת"ר : טלית כפולה - משום לועג לרש חרף עושהו."

2. מנחות דף מב. "רב נחמן אשכחיה" עד מב: "יעשו להם אחרים".

4. פסקי רי"ד מסכת מנחות דף מב עמוד ב

ובציצית בהא פליגי רב אדה בר אהבה דמברך לעשות, ורב דאמי' ציצית אינה צריכה ברכה, דמר סבר חובת טלת היא, רב אדה בר אהבה סבר ציצית חובת טלת היא, וזה הוא גמר עשייתה של מצוה, והילכך חייב לברך, ורב סבר ציצית חובת גברא היא ואין זה גמר מצותה, אלא העיטוף, והילכך אינו מברך לעשות ציצית כי אם להתעטף בציצית. ופליגי רב על שמואל דאמי' כלי קופסא חייבי' בציצית, וקיימי רב ומלאכא בחדא שיטתא, ושמואל ורב אדה בר רב הונא בחדא שיטתא, וקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל, הלכה כרב באיסורי, ועוד דלא מברכינן השתא לעשות ציצית, ש"מ דחובת גברא [היא] קיימי לן. וכך פסק גם רבינו יצחק זצוק"ל כרב דלא מברכינן לעשות ציצית, וכך כתב גם בעל הלכות גדולות טלת המונחת בקופסא פטורה מן הציצית, מאי טעמי' חובת גברא היא מדקא מברכינן להתעטף בציצית, עיטוף מצוה, וכך כתב גם המורה בפרדס בהלכות ציצית שחיבר, והלכתא ציצית חובת גברא ולא חובת טלת, מדקא מברכינן להתעטף בציצית עיטוף הוא מצוה, אבל בתשובות רב עמרם גאון זצוק"ל ראיתי כתוב וכלי קופסא חייבין בציצית, חדא דקאמרינן בהדיא אמ' רב טובי בר קיסנא אמ' שמואל כלי קופסא חייבין בציצית, ועוד קאמרינן רבה בר רב הונא איקלע לבי רב נחמן חזייה דהוה מיכסי טלת כפולה, וקאמרי' בסופא, אזל שדייה ואיכסי אחריתי, אמ' ליה מי סברת חובת הגוף היא חובת טלת היא, זיל רמי לה, אלמא כל כלים המונחין בקופסא חייבין. ואינו נראה לי, שהרי רב פליג עילויה דשמואל, וקיימלן הלכתא כרב באיסורי, וכל שכן דמלאכא נמי פליג עילויה, וברכה נמי מברכינן להתעטף ולא לעשות ציצית. ובירושלמי בפרק הרואה גרסי' העושה ציצית לעצמו אומר ברוך אש' קיד' במצו' וציווי' לעשות ציצית, לאחר לעשות ציצית לשמו, נתעטף אומי' להתעטף בציצית וכן ללולב ולמזוזה ולכל המצות, ודברים הללו מופלגין הן מתלמודינו, ואין לסמוך עליהן, ואין מברכינן אלא על גמר המצוה כדאמרינן בהילכתין.

1. שו"ת הר"י מיגאש סימן קפג

ומה ששאלת על טלית מצויצת כהלכתא אם אסור לצאת בה בשבת אם לא היה מתעטף בה אלא כרוכה סביבות צוארו לפי שראית מי שהורה שאסור לצאת בה על זה התאר ונתלה במה שאמרו היוצא בטלית שאינו מצויצת כהלכתא חייב ואמר כיון שמצאנו דציצית לגבי טלית לא בטיל ואם חסר דבר מהחוטין היה הנשאר משוי כן אם לא נתעטף בה כיון שלא יצא בה י"ח ציצית שב להיות כל הציצית מצוה. תשובה אם היתה הטלית מצויצת כהלכת' מותר לצאת בה בשבת והיא כרוכה סביבות צוארו לפי שאנו מוצאים הרבה אנשים יוצאים בה כך והוה בזה דרך מלבוש ואינו משאוי. ואין זה דומה למה שאמרו היוצא בטלית שאינה מצויצת / מצויצת / כהלכתא חייב לפי ששם היא עצמה אינה כהלכתא וחזרה להיות משאוי אבל הכא הואיל והיא מצויצת כהלכתא אף על פי שאינו מתעטף בה אין זה מחייב שתחזור להיות משוי לפי שהציצית חובת טלית היא. ואם הי' המנהג שאין בני אדם יוצאים בטליתות והם כרוכים סביבות צואריה' אז היינו עושים גוף הטלית משאוי. דומה למה שאמרו היוצא בטלית מקופלת ומונחת על כתפו בשבת חייב חטאת. אבל הואיל ואנו רואים הרבה אנשים כן מנהגם ודרכם לצאת בטליתות והם כרוכים סביבות צואריהם והוא דרך מלבוש הנה יצא מכלל היותו משאוי. + (ועיין להרב הנז"ל נר"ו בס' הנז' בא"ח ס"י ש"א סק"ז)

2. ראב"ן שאלות ותשובות (בתחילת הספר) סימן מ

שאלני חתני רבי אורי, מצוה חמורה כמו ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצות, מאי שנא דמקילין בה רוב ישראל שאין מתעטפין בה בכל יום. והשבתי לו לפי שאין ציצית חובת גברא, מי כתב דלבוש ציצית, חובת טלית הוא דכתב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם אם יש לך טלית של ד' כנפים עשה לו ציצית ואם אין לך טלית אינו חייב בציצית, דומיא דמזוזה ומעקה דאם יש לו בית חייב במזוזה ומעקה ואם אין לו בית אינו חייב, כדאמרינן במנחות ב' התכלת רבה בר בר חנה איקלע לבי רבה בר רב נחמן חזי דקא מכסי טלית כפולה ורמי עליה חוטי עילוי כפילה, איפשטיה אתיא ליה חוטא עילוי רשיה, א"ל לאו היינו כנף דכתב באורייתא, שדייה איכסי גלימא אחרינא, א"ל מי סברת חובת גברא היא חובת טלית היא זיל רמי ליה, ואמר ופליגא דמלאכא דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דאיכסי סדינא אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתותא ציצית מה תהא עליה א"ל ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן, אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא היינו דקאי מיחייבי דלא קאי רמי אלא אי חובת טלית הוא הא לא מיחייב, אלא מאי חובת גברא הוא נהי דחייב רחמנא טלית דבת חיובא היא דלאו בת חיובא לא, אלא ה"ק ליה טצדקי למיפטר נפשך מציצית, אלמא ציצית חובת טלית הוא.

3. ספר העיטור הלכות ציצית דף עו טור א

ובציצית בהא פליגא מ"ד מברך בעשייתו חובת טלית היא חובה על האדם לעשות ציצת בכל הטלית משעה שיש לו טלית אעפ"י שא"צ לו משעה שעשה הציצית אין מצוה עכשיו עליו שהוא מתעטף באחרות שיש לו הלכך עשייתו הוא גמר מצוה ומברך לעשות ציצת באותו טלית הצריך לו ואעפ"י שהוא חייב להתעטף מצות הטלית השלים וכגון מזוזה שאעפ"י שלא דר בה מ"ע ומ"ד לא מברך קסבר חובת גברא ואעפ"י שעשה ציצת בטלית לא קיים מצות ציצת עד שיתעטף בה כדכתיב אשר תכסה בה וכיון שקיים בטלית א' א"צ בטלית אחר וה"ה בסוכה ותפלין ודומיהן וא"צ לברך. ורבינו ז"ל אסקי להלכתא דבהא פליגו ומ"ס חובת טלית ומ"ס חובת גברא. וכללא דברכות כל מצוה שעשייתה גמר מצוה צריך לברך וכל שעשייתה אין גמר מצוה א"צ לברך כר' חסדא ולהוא כללא קי"ל חובת טלית היא וצריך לברך בשעת עשייתה כר"א ב"א דאמר מברך וכרבה בב"ח דאמר ליה מי סברת חובת גברא הוא חובת טלית היא זיל רמי ליה והא דמלאכא הא אמרינן לעיל דלא פליגי וליכא למפשט מניה לאו חובת גברא ולא חובת טלית דה"ק ליה טצדקא למפטר נפשיה וציצת וכ"פ הגאונים קמאי ובתראי ור' טוביה אמר נמי צריך לברך לעשות ומסתב' לן חובת טלית כר"א וכרבב"ח כדפרישית וראיית רבי' לאו ראייה הוא ואי משום דמברכינן להתעטף דמשמע חובת גברא היא הי"נ ליתא וע"כ ל"פ אלא לעשותו אבל להתעטף כ"ע ל"פ דחייב. ומ"ק בברכות הוא דאע"ג דחובת טלית היא לא מחייב אלא משום עטיפה דקאי מחייב ביה כדכתיב אשר תכסה בה ומברך שצוהו הקדוש ברוך הוא שלא יכסה בטלית אא"כ יש עמו ציצת והלכתא מברך בשעת עשייה לעשות

4. ספר האשכול (אלבק) הלכות ציצית דף פו עמוד ב

לכתא כרב דאמר חובת גברא הוא, דהא אגן לא מברכינן לעשות ציצית אלא להתעטף בציצית, הלכך הא דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ליתא, והכי כתב בעל הלכות כדכתבינן, ואיכא מאן דאמר הלכתא כשמואל דאמר חובת טלית הוא, ואגן כתבינן מה דסבירא לן :

5. הלכות קטנות לרי"ף (מנחות) - הלכות ציצית דף יב עמוד א

הלכתא כרב דאמר חובת גברא היא דהא אגן לא מברכינן לעשות ציצית הלכך הא דאמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ליתא והכי אמר בעל הלכות ואיכא מאן דאמר הלכתא כשמואל דאמר חובת טלית היא ואגן כתבינן מאי דסבירא לן

6. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יג עמוד א

למה קדמה פרשת שמע לוחיה אם שמוע - כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עליו עול מצות; והיה אם שמוע לויאמר - שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה, ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד.

7. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

מכאן משמע כר' שמעון דאמר בפי התכלת (מנחות ד' מג.) דציצית מ"ע שהזמן גרמא וכן איתא בקדושין (פ"ק ד' לג.): דקאמר ציצית מצות עשה שהזמן גרמא וא"ת א"כ למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית הוא ואפילו מונחת בקופסא אפ"ה חייבת בציצית היכי אשכחן שיהא הזמן גרמא. וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור והכי איתא בירושלמי דקדושין אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי דציצית מ"ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ר אילא טעמא דרבנן שאם היה מיוחד ליום ולילה שחייב בציצית.

8. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן ל

ואף על פי שהתוספות הקשו התם למ"ד ציצית חובת טלית הוא ואפ"ה מונחת בקופסא אפ"ה חייבת בציצית היכא אשכחן שיהא הזמן גרמא וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור ע"כ. איני יודע מאי קא ק"ל למ"ד ציצית חובת טלית יותר מלמ"ד ציצית חובת גברא הוא הא מ"מ לא חייבה תורה ללבוש טלית בת חיובא כדי לקיים מצות ציצית אלא שאם יש לו טלית בת חיובא ולבושו חייב להטיל ציצית והשתא לדידה נמי תקשה היכא אשכחן שיהא הז"ג אלא מאי אית לך למימר דמה"ט הי"ל הז"ג דבלילה מותר ללבוש טלית בת חיובא אף ע"פ שאין בו ציצית וא"צ להטיל בו ציצית משא"כ ביום הי"ל למ"ד ציצית חובת טלית הוא ואפ"ה כלי קופסא חייבין בלילה רשאי להשהות טלית בת חיובא בלי הטלת ציצית משא"כ ביום חייב להטיל בה ציצית.

9. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן יח

(כט) הנה שם במנחות (דף מ"ב ע"א) ר' נחמן משמ"י דרב ציצית אין צריך ברכה. והקשה רב חסדא מי אמר רב ציצית אין והנה ללישנא קמא דציצית בנכרי פסולה. על כורחין סובר רב חובת גברא הוא. מדר' נחמן אמר משמ"י ציצית א"צ ברכה. ושמואל הא סבר חובת טלית הוא. דאמר שם (מ"א ע"א) כלי קופסא חייבין בציצית. אם כן קשה היכי מוקי פלוגתא דרב ושמואל כתנאי דתנא קמא ורשב"ג. הא בין רב בין שמואל כרשב"ג איתין. דרב דאמר ציצית עשי' לשמה בעי טוי' לשמה לא בעי. לטעמי' דחובת גברא הוא. והוה לי עשי' רק הזמנה. דהמצוה הוא בשעת לבישה [וראי' לזה דבסוכה (דף ט' ע"א) מדמי הש"ס עשיית ציצית לעשיית סוכה. דהקשה לפי פירש"י מרב דבעי עשי' לשמה. לבית הלל דמכשיר סוכה ישנה. ועשיית סוכה מפורש בפוסקים דחשיב רק הזמנה דאינה נאסרת עד שישב בה. ואם עשיית ציצית עדיפא מהזמנה לאו הוה מקשה מידל] וטוי' הוה לי טוי' לארוג דלכולי עלמא לאו מילתא. ושמואל לטעמי' דחובת טלית הוא הוה עשי' מצוה גופה וטוי' הזמנה. אבל למה דמוקי מילתא דרב כרבנן קשה למה בעי עשי' לשמה. [ואפילו תימא דבהא טעמי' דרב מדכתיב תעשה לך לשם חובד. מכל מקום במה דלא בעי טוי' לשמה כרשב"ג נמי איתא:]
(ל) אשר על כן מוכרח דהש"ס קאי אליבא דרב מרדכי דרב מכשר בנכרי. ולדידי' לרב נמי חובת טלית הוא ואין צריך ברכה משום דכשירה בנכרי. וכל שכשירה בנכרי סבירא לי' לרב אין צריך ברכה. דלרב ליכא לאותבני' ממילה. וכן משמע מפרש"י שכתב אתון הכי מתניתו לה על כן קשיא לכו דרב אדרב. משמע דלדידי' ליכא לאותבני' כנ"ל. ומשמע דסבירא לי' לרב מרדכי אליבא דרב חובת טלית הוא. דאי חובת גברא הוא אפילו פסולה בנכרי אין צריך ברכה כדמוכח מכתובת תפילין. ועל כן כיון דבין רב בין שמואל סבירא להו חובת טלית הוא. על כרחך פלוגתיהו דרב ושמואל בטוי' לשמה כתנאי. העולה מזה דסוגיא דמנחות קאי ללישנא דרב מכשיר בנכרי. ולא מצינו דפליגי עלי' שום אמורא

10. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי מעטף בציצית, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית

11. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פט עמוד ב

שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא: ואין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה? והתניא: מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה? ב"ש אומרים: משתעמוד בקומתה, וב"ה אומרים: משתכנס לחופה, רבי אליעזר אומר: משתבעל, ויורשה ומיטמא לה ואוכלת בגינו תרומה. ב"ש אומרים משתעמוד בקומתה, אף על גב דלא נכנס לחופה? אימא: משתעמוד בקומתה ותכנס לחופה, והכי קאמר ליה ב"ש לב"ה: דקאמריתו משתכנס לחופה, אי עמדה בקומתה - מהניא לה חופה, ואי לא - לא מהניא לה חופה. ר' אליעזר אומר: משתבעל, והאמר ר' אליעזר: אין מעשה קטנה כלום! אימא: משתגדיל ותבעל. קתני מיהת יורשה, והא הכא דמדאורייתא אבוה ריית לה, ומדרבנן ריית לה בעל! הפקר ב"ד היה הפקר, דאמר ר' יצחק: מנין שהפקר ב"ד היה הפקר? שנא: +עזרא י' כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה. ר' אלעזר אמר, מהכא: +יהושע י"ט+ אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל, וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילין בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו. ומיטמא לה. והא הכא דמדאורייתא אביה מיטמא לה, ומדרבנן מיטמא לה בעל! משום דהויא לה מת מצוה. ומי הוי מת מצוה? והתניא: אי זהו מת מצוה? כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו - אין זה מת מצוה! הכא נמי, כיון דלא ירתי לה, קריא ולא ענו לה.

12. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף צ עמוד ב

אמר ליה: בעאי לאותובד ערל, הזאה, ואזמל, סדין בציצית, וכבשי עצרת, ושופר, ולולב, השתא דשנית לן: שב ואל תעשה לא מיעקר הוא, כולחו נמי שב ואל תעשה נינהו.

13. תוספות מסכת יבמות דף צ עמוד ב

וא"ת סדין בציצית היכי הוי שב ואל תעשה דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין בו ציצית הרי עובר בידים וי"ל דבשעת עיטוף אכתי לא מיחייב עד אחר שנתעטף דכסותך משמע שאתה מכוסה בה כבר ואשר תכסה בה אתא לדרשא אחרינא כדאמרינן במנחות (דף מא. ושם) ולאחר שנתעטף דמתחייב שב ואל תעשה הוא וא"ת בפרק מי שמתו (ברכות כ. ושם) משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שב ואל תעשה אלא עמוד ועשה ואר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית ומיהו קשה מדמברכינן להתעטף בציצית משמע דבשעת העיטוף עביד מצוה ומלשון להתעטף מוכיחות נמי [בה"ג] דקיימא לן בציצית דחובת גברא הוא.

14. מנחת חינוך מצוה שפו

. אך באמת לא קשה דהנה לפני זה מבואר דמאן דסובר דציצית חובת מנא הו"ל עשייתה גמר מצוה ומברך בשעת עשיי' לעשות ציצית. ונראה פשוט למאן דס"ל דחובת טלית וכלי קופסא חייב בוודאי אין מצוה בלבישה כלל דמקיים המצוה בשלימות אם הם בקופסא וא"כ הברכה רק על העשיי'

15. סיכום של הנצי"ב

זמנך בהעמק שאלה (שאלחא קו אות ז) בדבריו אלו שהם צריכים ביאור, איך מפרש בדעת הסוברים חובת טלית שמתקיימת המצוה על ידי עטיפה בטלית עם ציצית, וכתב שיש ציווי שלא יכסה בטלית אלא אם כן יש עמו ציצית, ולכאורה דברי המנחת חינוך צודקים שלדעתם המצוה מתקיימת בשלימות אף בלא עיטוף מאחר ויש חיוב להטיל ציצית אף כשאנו לובשו. ומה שהביא מקור לדבריו מנאמר הכתוב 'אשר תכסה בה' לכאורה תמוה, שהרי רק לדעת הסוברים חובת גברא מפרשים שהפסוק בא לומר את זמן חובת ציצית אבל לדרך הסוברים חובת טלית מתפרש שהפסוק בא לכאור גדר הטלית ולמעט טלית שאין עשויה לכבישה כלל, ולא מיעט טלית המיועדת לכבישה קודם שלבשה.

קושיות
בדבריו
שסבאר
בדעת
הסוברים
חובת טלית
כדברי
הסוברים
חובת גברא

זמנך מביא את טעם הפטור שאמרו בגמרא (מא) לגבי טלית זקן שעשאה לכבודו 'מאי טעמא' אשר תכסה בה' אמר רחמנא, האי לאו לאיכסויי עבידא, שמפני שאין מתקיים בה 'אשר תכסה בה' מאחר שאינו עתיד ללבושה בחייו, ועיטוף שלאחר מיתה אין בו חיוב מצוה שהמת פטור מכל המצוות ועיטוף זה אינו גורם חיוב הטלת ציצית למפרע, ואין כאן עיטוף המחייב, ופטור מציצית.

ביאור הפסוק
בזמן שעשאה
לכבודו

נמצא שלדעת כולם עיקר המצוה מתקיימת על ידי העיטוף, ולכן כתב בעל העיטור שלדעת כולם יש לברך על העיטוף ולומר 'להתעטף' היינו לברך על ישעוהו הקדוש ברוך הוא שלא יכסה בטלית אלא אם כן יש עמו ציצית.

זמנך בהעמק שאלה (שם) שלדעת בעל העיטור יש לפרש את המחלוקת באופן אחר. שלא נחלקו רב אדא ורב נחמן ושאר אמוראים על מצוות עיטוף, ולדעת כולם המצוה היא בעיטוף ומתפרש הפסוק 'אשר תכסה בה' כפשוטו, והיינו שצריך להתכסות רק בבגד שיש בו ציצית. ולא נחלקו בגדר חובת ציצית אלא על זמן חובת ציצית, שלדעת הסוברים חובת גברא חובת הטלת ציצית מתחילה רק בשעת כיסוי, ולדעת הסוברים חובת טלית בגד שיש בו חיוב ציצית יש להטיל בו את הציצית מיד כשנא הבגד לידו, אבל הדבר שגורם לחובת הציצית שתבוא הוא מעשה הלבישה, אלא שמעשה הלבישה גורם חיוב ציצית למפרע וצריך להטיל בה ציצית מיד כשנא הטלית לידו.

ביאור ההעמק
שאלה
במחלוקת
חובת טלית
חובת גברא

16. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלא עמוד א - ב

למעוטי מאי? אילימא למעוטי לולב - והתניא: לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר! ואלא למעוטי סוכה - והתניא: סוכה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר! ואלא למעוטי מאי? ואלא למעוטי מצה - והתניא: מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר! ואלא למעוטי שופר - והתניא: שופר וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר! - אמר רב אדא בר אבהו: למעוטי ציצית לטליתו, ומזוזה לפתחו. תניא נמי הכי: ושון, שאם צייץ טליתו ועשה מזוזה לפתחו - שהוא חייב. מאי טעמא? - אמר רב יוסף: לפי שאין קבוע להם זמן. אמר ליה אביי: אדרבה, מדאין קבוע להם זמן - כל שעתא ושעתא זמניה הוא! - אלא אמר רב נחמן אמר רבי יצחק, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע: הואיל ובידו להפקירן.

17. רש"י מסכת שבת דף קלא עמוד ב

כל שעתא זמניה הוא - וכיון שיש לו טלית, בכל יום שמשחה בלא ציצית עובר בעשה, ואפילו מונחת בקופסא, הלכך, כל יומא רמיא מצותיה עליה.

18. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קלא עמוד ב

ודאמרין הואיל ובידו להפקירן מלתא דשויה לתרווייהו קאמר אבל גבי ציצית אפשר לו שלא ללבוש טלית בת ד' כנפים, ומה שכתב כאן רש"י ז"ל שכיון שיש לו טלית בכל יום שמשחה הבגד בלא ציצית עובר בעשה ואפי' מונחת בקופסא לא אתיא אליבא דהלכתא דקיי"ל ציצית חובת גברא ולא חובת מנא כדכתב רב אלפס ז"ל

19. תוספות ר"ד מסכת שבת דף קלא עמוד ב

פירש המורה כיון שיש לו טלית בכל יום שמשחה בלא ציצית עובר בעשה. ואפילו מונחת בקופסא הילכך כל יומא רמיא מצותה עלי ואינו נראה לי דהא קיי"ל דחובת גברא היא וכלי קופסא אין חייבין בציצית והו"ל לתרוצי הכי קסבר כלי קופסא פטורין מן הציצית אלא ודאי על לבושתני קאמר דכל שעה שהוא לובשה חייב להטיל בה ציצית והילכך תדחה שבת ומתרחץ רב נחמן הואיל ובידו להפקירן וכיון שמפקיר טליתו לא קרינן ביי כסותך ואף על פי שלובשה עובר דלא תהא אלא טלית שאולה שכל שלשים יום פטורה מן הציצית וכן נמי הבית כשמפקירו לא קרינא ביי ביתך ואף על פי שחובת הדר היא כ"ז שלא שכרה ממנו הו"ל כחונה בבית חבירו שאינו חייב במזוזה

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן יג סעיף ג

אם נודע לו בשבת, כשהוא בכרמלית, שהטלית שעליו פסול, לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות. הגה: ואפילו טלית קטן שתחת בגדיו אין צריך לפשוט. וה"ה אם נפסק אחד מן הציציות ומתבייש לישב בלא טלית, דיוכל ללבושו בלא ברכה, מכח כבוד הבריות (ב"י בשם התשובה). ודוקא בשבת, דאסור לעשות ציציות, אבל בחול כהאי גוונא, אסור. (מרדכי פ"ק דף צ"א ע"ב).

21. מגן אברהם סימן יג

ח (פמ"ג) (מחה"ש) כבוד הבריות - ואף על גב דציצית מ"ע דאורייתא ואיסור דאורייתא לא דחינן מפני כבוד הבריות מ"מ שרי דלא אמרה תורה לא תלבש בגד בלא ציצית אלא מ"ע להטיל בו ציצית וכיון שאינו יכול להטיל בו ציצית בשבת אינו עובר ופשוט דעכ"פ אסורא דרבנן איכא ולכן לא שרי בלא משום כ"ה דלא כע"ת אבל בחול ודאי עובר כל שעה בעשה דהטיל בו ציצית כשלו בשבת ותדע דאטו במזוזה ומעקה אסור ליכנס לבית שאין בו מזוזה [ומעקה] אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא עכ"ל ב"י בשם המרדכי וק' דבשבת דף קל"א רע"ב אמרי' למ"ד ציצית חובת טלית הוא אם קיימו בביתו בלא ציצית עובר בעשה אפי' בשבת וא"כ למ"ד דציצית חובת גברא הוא למה יהא מותר ללבושן בשבת מן התורה בלא ציצית וצ"ל דהתם קאי דוקא אליבא דר"א דס"ל ציצית דחי שבת וא"כ חל המצוה אפי' בשבת ע"ש אבל לדין דק"ל ציצית לא דחי שבת וא"כ לא חל בשבת המ"ע כנ"ל... ונ"ל דבחול אם אין ציצית נמצאים בעיר דינן כמו בשבת: הקשה אחי המנוח מהר"ר יודא סג"ל זצ"ל מק"ק קראקא למה שרינן ללבושו בשבת מפני כ"ה הלא יש תקנה שיתננו לאחר במתני' ויחזור וישאלנו לו ואז הוא פטור מציצית וכמ"ש ס"י שכ"ג לענין טבילי כלים ונ"ל דמ"מ חייב מדרבנן שנרא' כשלו כמ"ש ס"י י"ד ס"ג בטלית שאול' לאחר לי יום וכ"ש הכא שבאמת הוא שלו וא"ת ומה בכך מ"מ בשבת יעשה כן י"ל דא"כ אף בחול יעשה כן ויעשה טצדקי למיפטר נפשי מציצית אבל כשיושב כך בלא ציצית ידע דלא שרינן ליה אלא בשבת משום כ"ה כנ"ל דלפי מ"ש בסי' ש"ו דאסור ליתן מתנה בשבת אלא לצורך שבת א"כ ה"נ אסור ליתנו במתנה וכ"מ בשבת דף קל"א דקאמר הואיל ובידו להפקירן ולא אמר הואיל ובידו ליתנן לעכו"ם או לקטן ע"ש:

23. ר' אשר וייס

נחלקו אמוראי במנחות מ"א ע"א ושם מ"ב ע"ב אם ציצית חובת טלית היא או חובת גברא, למ"ד חובת גברא אין מצוה זו נוהגת אלא בלבישת הבגד ולמ"ד חובת טלית אין המצוה תלויה בלבישה כלל ואף כלים המונחים בקופסא חייבים בציצית, וקיי"ל דחובת גברא היא ואינו חייב אלא בשעת לבישת הבגד כמבואר בשלחן ערוך סי' י"ט סעיף א'.

אמנם עדיין יש לעיין ביסוד גדרה של מצוה זו האם המצוה היא על החפצא, דמצוה על האדם שיהיו ציצית בכנפי בגדו אלא שתנאי יש בדבר דאין הבגד מחוייב אלא בשעת לבישה, או שמא המצוה הוא על הגברא, דהאדם מצווה ללבוש ציצית אלא שתנאי יש בדבר שאינו מצווה אלא כשיש עליו בגד ד' כנפות. וכיוצא בדבר יש לעיין במצות מזוזה אף דחובת הדר היא, אם המצוה הוא בחפצא של הבית דהבית מחוייב במזוזה אלא דתנאי יש בדבר דרק בית דירה חייב דהיינו בית שדר בו או שמא המצוה על הגברא היא דהאדם חייב במזוזה ומניח אותה על מזוזת ביתו, ונראה דנחלקו בזה קמאי כמו שיבואר.

הנה כתב בשולחן ערוך סי' י"ט סעיף א' דציצית חובת גברא ומשום הכי אין מברכין על עשיית הציצית אלא על הלבישה ואין מצוה אלא בלבישה, ובמגן אברהם שם ס"ק א' תמה דהלא גם במזוזה אינו חייב אלא משום שדר בבית דחובת הדר הוא וא"כ למה מברכין לקבוע מזוזה ואין מברכין על עשיית הציצית, וכתב דכיון דדרך העולם לקבוע מזוזה כאשר הוא כבר דר בתוך הבית נמצא דבשעת קביעת המזוזה הוא מקיים מצוה ומברכין שפיר לקבוע מזוזה אבל בציצית דמטיל את הציצית בבגד לפני שלבשו אין מברך על עשיית הציצית דאינו מקיים מצוה בעשייה זו ולפיכך מברך על הלבישה, ולפי"ז חידש המג"א דאם קובע מזוזה לפני שנכנס לדור בביתו אפשר דאינו מברך לקבוע מזוזה אלא יברך כשנכנס לדירה "לדור בבית שיש בו מזוזה", וזה חידוש גדול שאינו מוסכם על דעת האחרונים.

ולכאורה נראה בזה, דהנה רעק"א בשו"ת סי' ט' כתב להעיר דהשוכר בית שיש בו מזוזה צריך לברך בהכנסו לדור בבית דהלא הוא מקיים בכך מצות מזוזה, וכמו"כ מי שיוצא מביתו לזמן מסויים יברך על מצות מזוזה בחזרתו לביתו דאז הוא שוב מתחייב במזוזה ומקיים מצותו, ובסוף התשובה כתב שמצא בברכי יוסף דאין מברכין ברכת המצוה אלא על מעשה מצוה ולא במצוה המתקיימת שלא ע"י מעשה ומשו"ה לא יברך באופנים הנ"ל ע"ש, ובאמת נראה ברור לעני"ד כיסוד זה דלעולם לא מצינו ברכה אלא על מעשה מצוה ולא ע"י קיום המצוה שאינו מעשה, וכך נראה מדברי השו"ע דלמ"ד ציצית חובת טלית היה מברך על עשיית הציצית שהיא מעשה ולא כמו שכתב המנחת חינוך במצוה שפ"ו דלמ"ד חובת טלית מברך בכל יום בבוקר כיון דלילה לאו זמן ציצית ובכל בוקר מקיים מצוה זו, דבאמת לא יברך בכל בוקר כיון שאין כאן מעשה מצוה אלא מברך על עשיית הציצית בלבד כנ"ל.

ולפי"ז נראה דאין לברך על המזוזה כשנכנס לדירה דאין זה מעשה מצוה אלא מעשה רשות אף שבאותה שעה מקיים מצות מזוזה מ"מ אין הכניסה לדור בדירה מתייחס ומתפרש כמעשה במצות מזוזה, משא"כ לבישת הטלית דהוי מעשה מצוה דציצית שפיר מברכין עלה. (וכיוצא בזה ביארנו דברי רש"י בב"ק ט' ע"ב דטלית נאה הוי הידור מצוה במצות ציצית אף דפשוט דבית נאה אינו הידור במצות מזוזה דאין הבית טפל למזוזה בעיני בני אדם כדרך שהטלית טפלה לציצית, ואפשר עוד דרק בטלית שלובשין לשם מצות ציצית כטליתות שלנו חידש רש"י דטלית נאה הוי בכלל הידור מצוה ולא בבגד דעלמא שלובש להנאת לבושו, ואכמ"ל).

ב

ועוד נראה בזה, דהנה נתבאר לעיל מה שיש לחקור בגדר מצות ציצית ומזוזה אם עיקרן על החפצא דבית חייב במזוזה ובגד חייב בציצית או עיקר המצוה הוא על הגברא דהיינו שהאדם חייב בציצית ובמזוזה אלא דמקום קביעותן ואופן קיומם ע"י הבית והבגד, ומכל דברי המגן אברהם נראה דלא חילק בין ציצית למזוזה ובשניהם ס"ל דיסוד המצוה בגברא היא ולפיכך הוה ציצית למזוזה ביסוד דינם. אך באמת נראה לחלק בזה בין ציצית למזוזה, ורק בציצית שהוא לובש על גופו הוי "חובת גברא" דהיינו מצוה על האדם שיהיה מלובש בציצית כדי שיראה אותם ויזכור את כל מצוות ה' דהלא טעם זה מבואר בקרא, וזה גדר חובת גברא, אבל מזוזה מצוה על הבית ולא אמרו בה דהוי חובת גברא אלא חובת הדר המצוה על הבית אלא כשדרים בה והדר בה הוא שמחוייב שיהיה מזוזה בפתח הבית ולא בעל הבית, אך עצם המצוה על הבית היא (וכבר כתבו הפוסקים דאף דמזוזה הוי שמירה לבית אין זה עיקר טעמה עיין יו"ד סי' רפ"ט ובגליון המהרש"א ש"כ סק"ב ודנתי בזה בגליון השו"ע שם ואכמ"ל).

ויסוד זה נראה כונת הגר"ח בסטנסיל אות ג' שביאר למה הקובע מזוזה בבית חבירו מברך אף דאין המצוה שלו ואין הוא מחוייב בה אלא חבירו הדר בבית והמטיל ציצית בבגד שחבירו לבוש בו אינו מברך, וכתב דעצם קביעת המזוזה בפתח הבית מעשה מצוה היא דזה מצות הבית שיהיה בו מזוזה ואף שאין הקובע מחוייב במצוה מ"מ הוא העושה את מעשה המצוה ועליו לברך, משא"כ בציצית דאין היא מצוה על הבגד אלא על הלבוש ואין התולה את הציצית בבגד חבירו עושה מצוה כלל ע"ש.

ולפי"ז מובן למה במזוזה מברך על קביעת המזוזה ובשעת קביעתה, ובציצית אינו מברך אלא על הלבישה ובשעתה.

ונראה דהמגן אברהם הולך בזה לשיטתו בסי' כ"א ס"ק ב' דהביא בשם האריה"ק דאף דלילה לאו זמן ציצית מ"מ ראוי לישון בלילה עם טלית קטן והביא ראייה מדוד המלך שנכנס למרחץ ואמר אוי לי שאני ערום מן המצוות (מנחות מג ע"ב). ולכאורה תמוה דגם בלילה היה ערום מן המצוות דלילה לאו זמן ציצית ואין מניחין בתפילין, וע"כ דבלילה לבש ציצית ולא היה ערום מן המצוות.

ודחה המג"א ראייה זו דאף אם לא לבש ציצית בלילה מ"מ קיים מצות מזוזה משא"כ במרחץ דאין קובעין בו מזוזה ע"ש. ונראה בדעת האר"י כהבנת הגר"ח דשאני מזוזה מציצית, דמצות ציצית על הגברא היא וכשהוא לבוש בציצית אינו ערום מן המצוות אבל מצוות מזוזה על הבית היא דאף שיש מזוזה בפתחו מ"מ גופו של אדם ערום מן המצוות, והרי זה דומה למעקה שבראש גגו דאף כשהוא במרחץ יש מעקה בראש גגו ומ"מ ערום הוא מן המצוות כך גם במזוזה, משא"כ בציצית שעל כנפי כסותו דמצותו בלבישת האדם ומצות גברא הן, אבל המגן אברהם לשיטתו דמזוזה וציצית גדר אחד להם ושניהם מצוות גברא הן דהאדם מטיל את ציציותיו בכנפי כסותו וקובע מזוזה על מזוזת ביתו, ולכן נקט דגם ע"י מצות מזוזה לאו ערום מן המצוות הוא. (אך במנחות שם ובירושלמי סוף ברכות משמע דגם מזוזה בכלל דהרי אמרו שם "חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות מזוזה בפתח בתיהן תפילין בראשן ציצית בבדיהן וכו' ובשעה שנכנס דוד למרחץ" (וכו').

ולכאורה מבואר מדברי המג"א בשני מקומות אלה דכאשר אין האדם בביתו אין מקיים מצות מזוזה אף שבית זה מקום דירתו הוא ואינו מקיים מצות מזוזה אלא כשהוא יושב בביתו בפועל ולפיכך הוא ערום מן המצוות בהיותו במרחץ ואינו מקיים מצות מזוזה עד שידור ממש בביתו, וגם בכך דומה מזוזה לציצית דגם בציצית אינו מקיים מצוה אלא כשהוא לובש את הציצית בפועל, אך לדרכנו הנ"ל נראה דשאני מזוזה דכל עוד בית זה מקום דירתו הוא מקיים מצות מזוזה אף כשהוא יוצא מביתו דכך הוא גדר המצוה דבית דירתו יהיה מזוזה בפתחו, ועל הבית חלה המצוה ולא על הגברא ודו"ק בזה.